KASAS

﴿٢٨﴾ سُورَةُ الْقَصَصِ

Kasas Sûresi, hepsi mekkîdir. Ancak bir rivayette « اَلَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ ـ الى ـ الْجَاهِلِينَ » bir rivayette de « اِنَّ الَّذِى فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ » hicret esnasında Cuhfede nâzil olmuştur.

Âyetleri - Bil'ittifak seksen sekizdir.

Kelimeleri - Bin yüz kırk birdir.

Harfleri - Sekiz bin beş yüzdür.

Fasılası - م٠ن٠ل٠ر harfleridir.

İbni Abbastan ve Cabir ibni Zeydden rivayet olunduğu üzere «Şuarâ nazil olmuş, sonra Tâsîn, sonra Kasas» demek ki bu üç Sûre nüzullerindeki tertib üzeredir. Hak tealâ Sûrei Şuarâda Firavnın Musâya «

اَلَمْ نُرَبِّكَ فِينَا وَلِيدًا وَلَبِثْتَ فِينَا مِنْ عُمُرِكَ سِنِينَ. وَفَعَلْتَ فَعْلَتَكَ الَّتِى فَعَلْتَ وَاَنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ» kavlini, Musânın da «

فَفَرَرْتُ مِنْكُمْ لَمَّا خِفْتُكُمْ فَوَهَبَ لِى رَبِّى حُكْمًا وَجَعَلَنِى مِنَ الْمُرْسَلِينَ. وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَمُنُّهَا عَلَىَّ اَنْ عَبَّدْتَ بَنِىٓ اِسْرَآئِيلَ»

dediğini hikâye buyurmuş, sonra da Tâsîn de Musâ aleyhisselâmın ehline «

اِنِّىٓ اٰنَسْتُ نَارًا الخ» kavlini hikâye buyurmuşdu ki bu, o firardan sonra vuku' bulmuş ve o Sûreler de icmalen zikrolunmuştu. Burada da o icmal sırasile bast-u tafsıl olunarak büyük bir tarih fezleke edilecek ve bu suretle Şuarânın âhirinde va'dolunan ınkılâb, Tâsîn de misalleri ve safahatiyle iyzah olunduğu gibi Tâsînin hatimesindeki «سيريكم آياته فتعر فونها» va'dinin misali de bu kasas ile tavzıh olunacaktır. «

وَنُرِيدُ اَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا فِى الْاَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ اَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ. وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِى الْاَرْضِ وَنُرِىَ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا مِنْهُمْ مَاكَانُوا يَحْذَرُونَ» âyeti bu tevzıhın kirizgâh

noktasıdır. Filhakıka zaıyfları kuvvetlendirip kuvvetlileri devirmek bir tabiat işi değil bil'fiıl Allah tealânın

kudreti âyâtındandır. İşte kasas bu ıbreti anlatan bir neşîdei tarihiyyedir.

sh:»3716

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

﴿١﴾ طٰسٓمٓ ﴿٢﴾ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٣﴾ نَتْلُوا
عَلَيْكَ مِنْ نَبَإِ مُوسٰى وَفِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٤﴾ اِنَّ
فِرْعَوْنَ عَلَا فِى الْاَرْضِ وَجَعَلَ اَهْلَهَا شِيَعًا يَسْتَضْعِفُ طَآئِفَةً
مِنْهُمْ يُذَبِّحُ اَبْنَآءَهُمْ وَيَسْتَحْيٖ نِسَآءَهُمْ ؕ اِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ
﴿٥﴾ وَنُرِيدُ اَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا فِى الْاَرْضِ
وَنَجْعَلَهُمْ اَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ ﴿٦﴾ وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِى
الْاَرْضِ وَنُرِىَ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا مِنْهُمْ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ
﴿٧﴾ وَاَوْحَيْنَآ اِلٰى اُمِّ مُوسٰٓى اَنْ اَرْضِعِيهِ ۚ فَاِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ
فَاَلْقِيهِ فِى الْيَمِّ وَلَا تَخَافِى وَلَا تَحْزَنِى ۚ اِنَّا رَآدُّوهُ اِلَيْكِ
وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٨﴾ فَالْتَقَطَهُ اٰلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ

عَدُوًّا وَحَزَنًا ۗ اِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خَاطِئِينَ ﴿

sh:»3717

﴿٩﴾ وَقَالَتِ امْرَاَةُ فِرْعَوْنَ قُرَّتُ عَيْنٍ لِى وَلَكَ ۖ لَاتَقْتُلُوهُ ۖ عَسٰٓى
اَنْ يَنْفَعَنَآ اَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا وَهُمْ لَايَشْعُرُونَ ﴿١٠﴾ وَاَصْبَحَ
فُؤَادُ اُمِّ مُوسٰى فَارِغًا ۖ اِنْ كَادَتْ لَتُبْدِى بِهِ لَوْلَآ اَنْ رَبَطْنَا عَلٰى
قَلْبِهَا لِتَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١﴾ وَقَالَتْ لِاُخْتِهِ قُصِّيهِ ۖ
فَبَصُرَتْ بِهِ عَنْ جُنُبٍ وَهُمْ لَايَشْعُرُونَ ۙ ﴿١٢﴾ وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ
الْمَرَاضِعَ مِنْ قَبْلُ فَقَالَتْ هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰٓى اَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ
لَكُمْ وَهُمْ لَهُ نَاصِحُونَ ﴿١٣﴾ فَرَدَدْنَاهُ اِلٰٓى اُمِّهِ كَىْ تَقَرَّ عَيْنُهَا
وَلَا تَحْزَنَ وَلِتَعْلَمَ اَنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا
يَعْلَمُونَ ﴿

Meali Şerifi

طسم 1 Bunlar sana âyetleri o mübîn kitabın 2 Sana Musâ ve Fir'avn kıssasından hakkıyle biraz okuyacağız iyman edecek kavm için 3 Çünkü Fir'avn o yerde baş kaldırmış ve ahalisini fırka fırka edip arkasına takmıştı, onlardan bir taifeyi ezmek istiyor, oğullarını boğazlatıyor ve kadınlarını hayata atıyordu, o cidden müfsidlerden idi 4 Biz de istiyorduk ki o yerde ezilmekte olanlara lûtfedelim, onları öncül imamlar yapalım, hem onları vârisler kılalım 5 Ve Arzda onlara kuvvet ve müknet verelim de Fir'avne ve ordularına onlardan kortukları şeyi gösterelim 6 O esnada Musânın anasına

şu vahyi verdik: onu emzir, derken aleyhinde bir korku hissettin mi o vakıt onu deryaya bırakıver, hem korkma ve mahzun olma, biz muhakkak onu sana iade edeceğiz ve kendisini mürselînden yapacağız 7 Bunun üzerine âli Fir'avn onu lekıyt olarak aldı, çünkü ileride kendilerine bir düşman, bir gamm olacaktı Doğrusu Fir'avn de Hamân de, askerleri de hep cânîlerdiler 8 Fir'avnin hatunu ise "bir göz bebeği: bana ve sana, bunu öldürmeyin, belki bize yarar, yâhud evlâd ediniriz" dedi ve onlar farkında değillerdi 9 Musânın anasının gönlü ise bomboş sabahı etti, az daha onu açıverecekti: kalbine râbıta vermese idik eğer

iymanlılardan olsun diye 10 Onun hemşiresine izini ta'kıyb et de demişti, o da uzaktan gözetti, onlar farkında değillerdi 11 Önceden ona emzikcileri haram etmiştik bu vesîle ile vardı da sizin hisabınıza bunun bakımını der'uhde edecek hem ona hayırhahâne bakacak bir ehli beyt buluvereyim mi size? Dedi 12 Bu suretle onu anasına iâde eyledik ki gözü aydın olsun da huzünlenmesin ve bilsin ki Allahın va'di muhakkak haktır ve lâkin çokları bilmezler 13

2. ﴿الْكِتَابِ الْمُبِينِ﴾ İfadesi güzel parlak kitab, yâhud açık beyan edici kitab - ki murad Kur'andır. Levhi mahfuz diyenler de vardır. 3. ﴿نَتْلُوا﴾ Tilâvette okuyacağız -

TİLÂVET, ta'kıb etmek, arkasına düşmektir. Ragıbın beyanına göre bilhassa Allah tealânın kütübi münzelesini ya kıraet veya içindeki emr-ü nehyi, tergıb ve terhıbi i'tiyad ile ta'kıb eylemektir. Demek ki tilâvet kıraetten min vechin ehastır. Burada ise Cebrail vasıtasıle kıraet veya tenzilden mecazdır. 4. ﴿طَآئِفَةً مِنْهُمْ﴾ Onlardan bir tâifeyi - ki Beni İsraîldir. Deniliyor ki kâhinin birisi Fir'avne şöyle demiş: Beni İsraîlde bir çocuk doğacak, senin devletin onun eliyle gidecek.

﴿إِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ﴾ Çünkü o cidden

müfsidlerden idi - bir maksadı için Yer yüzünü fesada vermekten çekinmez idi.

Onun için bu kadar ma'sum çocukları, Enbiya evlâdını kesiyor, kızları erkeksiz bırakarak dilediği gibi kullanmak istiyor. 6. ﴿وَنُرِىَ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ الخ﴾ Ya'ni korktukları şeyi başlarına getirelim, Beni İsraîl yüzünden devletlerinin zevalini, kendilerinin helâkini görsünler. Hâmam, Fir'avnın veziri. 5. ﴿وَنَجْعَلَهُمْ اَئِمَّةً﴾ Hem onları eimme yapalım -y a'ni din-ü Dünyada öncül kendilerine ıktida olunur imamlar. ﴿وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ﴾ Hem de onları o varisler kılalım - ya'ni «

وَاَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضْعَفُونَ مَشَارِقَ الْاَرْضِ وَمَغَارِبَهَا الَّتِى بَارَكْنَا فِيهَا وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنٰى عَلٰى بَنِى اِسْرَآئِيلَ بِمَا صَبَرُوا وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ

» âyetinde beyan olunan varisler.

7. ﴿وَاَوْحَيْنَآ اِلٰى اُمِّ مُوسٰى﴾ Bu vahyin nübüvvet vahyi değil, ilham veya ru'ya

demek olduğunu söylüyorlar. Demek ki ilham, Mütekellimînin dediği gibi umum için esbabı ılimden

olmamakla beraber sahibi için amelî icab edecek bir kuvveti haiz olabilir. Maamafih burada «

اِنَّا رَآدُّوهُ اِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ » te'minatı sıgai tahkık ile katıyyet de

ifade etmektedir. Hem bir validenin yavrusunu emzirmek sevkı fıtrîsi kadar kuvvetli bir katıyyet. Şu halde

Enbiya nübuvveti değilse evliya kerameti kabîlinden olduğunda şübhe yoktur. Anlaşılıyor ki bu ilham, Musa

doğduktan sonra olmuş ve biraz emzirilmiş, üç ay denilmiş ﴿فِى الْيَمِّ﴾ Nil 8.

﴿خَاطِئِينَ﴾ hatadan değil hatîedendir. Çünkü hatada muhtîn denilir. Bu âyet «

لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا » hikmetinin vechini beyandır. Ya'ni câni oldukları için Allah

tarafından o suretle mübtelâ olacaklardır. Yoksa o cânîler onu bırakmazlardı. 10.

﴿وَاَصْبَحَ فُؤَادُ اُمِّ مُوسٰى فَارِغًا﴾

sh:»3720

Mûsanın anasının da fuâdi ya'ni gönlü bom boş sabahı etti - bunun zâhiri ne olup kaldığından hiç bir haber

almıyarak hayretten ve dehşetten gönlünü hiç bir şey girmiyor, aklı sıfra inmiş bir halde demektir.

﴿اِنْ كَادَتْ لَتُبْدِى بِهِ﴾ az daha onu meydana verecekti - telâş ile haber alacağım diye

yaptığını sezdirecek Musayı ifşa edecekti. 11. ﴿وَقَالَتْ لِاُخْتِه﴾ onun ya'ni Musanın hemşiresine ﴿قُصِّيهِ﴾ kardeşinin izini ta'kıb et - ne olduğundan bir haber al - demişti.

Türkcemizde müzekker ve müennas zamiri ayrılmadığından türkcede «hemşiresine» denilince validesinin hemşiresine denilmiş gibi anlaşılıyor. Halbuki « لِاُخْتِهَا » değil « لِاُخْتِه » dir. Şu halde zâhir olan « لِبِنْتِهَا » kendi kızına denilmek iken onun hemşiresine denilmesi şefakate tansıs noktai nazarından daha beliğ olmuştur. Ya'ni kendi kızı olduğu için değil Musanın hemşiresi olduğu için ta'kıbini emretmişti ﴿فَبَصُرَتْ بِه عَنْ جُنُبٍ﴾ o da onu uzaktan gözledi gördü ﴿وَهُمْ﴾ onlar - ya'ni Âli Firvan ﴿لَايَشْعُرُونَ﴾ farkında değillerdi - gözettiğinin yâhud hemşiresi olduğunun farkına varmıyorlardı.

﴿١٤﴾ وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهُ وَاسْتَوٰٓى اٰتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا ۟ وَكَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِينَ ﴿١٥﴾ وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلٰى حِينِ غَفْلَةٍ مِنْ اَهْلِهَا فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ ۖ هٰذَا مِنْ شِيعَتِه وَهٰذَا مِنْ عَدُوِّهٖ ۚ فَاسْتَغَاثَهُ الَّذِى مِنْ شِيعَتِه عَلَى الَّذِى مِنْ عَدُوِّهٖ ۙ فَوَكَزَهُ مُوسٰى فَقَضٰى عَلَيْهِ ۖ قَالَ هٰذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ ۖ اِنَّهُ عَدُوٌّ مُضِلٌّ

مُبِينٌ ﴿﴾

sh:»3721

﴿١٦﴾ قَالَ رَبِّ اِنّى ظَلَمْتُ نَفْسى فَاغْفِرْ لى فَغَفَرَ لَهُ اِنَّهُ هُوَ
الْغَفُورُ الرَّحيمُ ﴿١٧﴾ قَالَ رَبِّ بِمَآ اَنْعَمْتَ عَلَىَّ فَلَنْ اَكُونَ
ظَهيرًا لِلْمُجْرِمينَ ﴿١٨﴾ فَاَصْبَحَ فِى الْمَدينَةِ خَآئِفًا يَتَرَقَّبُ
فَاِذَا الَّذِى اسْتَنْصَرَهُ بِالْاَمْسِ يَسْتَصْرِخُهُ قَالَ لَهُ مُوسٰى اِنَّكَ
لَغَوِىٌّ مُبينٌ ﴿١٩﴾ فَلَمَّآ اَنْ اَرَادَ اَنْ يَبْطِشَ بِالَّذِى هُوَ عَدُوٌّ
لَهُمَا قَالَ يَا مُوسٰى اَتُريدُ اَنْ تَقْتُلَنى كَمَا قَتَلْتَ نَفْسًا بِالْاَمْسِ
اِنْ تُريدُ اِلَّآ اَنْ تَكُونَ جَبَّارًا فِى الْاَرْضِ وَمَا تُريدُ اَنْ تَكُونَ
مِنَ الْمُصْلِحينَ ﴿٢٠﴾ وَجَآءَ رَجُلٌ مِنْ اَقْصَا الْمَدينَةِ يَسْعٰى
قَالَ يَامُوسٰى اِنَّ الْمَلَاَ يَاْتَمِرُونَ بِكَ لِيَقْتُلُوكَ فَاخْرُجْ اِنّى لَكَ
مِنَ النَّاصِحينَ ﴿٢١﴾ فَخَرَجَ مِنْهَا خَآئِفًا يَتَرَقَّبُ قَالَ رَبِّ
نَجِّنى مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمينَ ﴿﴾

sh:»3722

Meali Şerifi

Vaktâ ki kıvamına irip dengini buldu ona bir hâkimiyyetle bir ılim verdik ve işte muhsinlere böyle mükâfat ederiz 14 Bir de şehre girdi ehalisinin bir gaflet demi idi, derken orada iki adam buldu döğüşüyorlardı biri şiy'asından biri de düşmanından, binaenaleyh şiy'asından olan ondan düşmanından olana karşı istimdad etti Musâ da ona bir yumruk indirdi işini bitiriverdi, bu dedi: Şeytanın işinden, o cidden şaşırtıcı belli bir düşman 15 Ya rabb dedi: doğrusu ben nefsime yazık ettim, artık mağrifetinle benim suçumu ört: o da mağrifet buyurdu, hakıkat o, öyle ğafur öyle rahîmdir 16 Ya rabb! Dedi: bana olan bu in'amın hakkı için artık mücrimlere aslâ zahîr olmam 17 Derken şehirde korku içinde sabahı etti gözetiyordu, baktı ki dün kendisinden yardım istiyen ona yine feryad ediyor, Musâ ona besbelli sen yaramazsın dedi 18 Deyip de o ikisinin bir düşmanı olan herifi yakalayıvermek isteyince: ya Musâ dedi: dün bir adamı öldürdüğün gibi benî de öldürmek mi istiyorsun, ara düzelticilerden olmak istemeyip de yer yüzünde bir zorba mı olmak istiyorsun 19 Şehrin öte başından bir adam da koşarak geldi: Musâ dedi: haberin olsun hey'et, seni öldürmek için hakkında emri müzakere ediyorlar, hemen çık! Ben cidden senin hayırhahlarındanım 20

Derhal oradan korku ile çıktı gözetiyordu, dedi: ya rabbi! kurtar beni bu zalim kavmden 21

﴿٢٢﴾ وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَآءَ مَدْيَنَ قَالَ عَسٰى رَبِّيٓ اَنْ يَهْدِيَنِى سَوَآءَ السَّبِيلِ ﴿٢٣﴾ وَلَمَّا وَرَدَ مَآءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ اُمَّةً مِنَ النَّاسِ يَسْقُونَ ۖ وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمُ امْرَاَتَيْنِ تَذُودَانِ ۚ قَالَ مَا خَطْبُكُمَا ۖ قَالَتَا لَانَسْقِى حَتّٰى يُصْدِرَ الرِّعَآءُ وَاَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ ﴿﴾

sh:»3723

﴿٢٤﴾ فَسَقٰى لَهُمَا ثُمَّ تَوَلّٰٓى اِلَى الظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ اِنِّى لِمَآ اَنْزَلْتَ اِلَىَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ ﴿٢٥﴾ فَجَآءَتْهُ اِحْدٰيهُمَا تَمْشِى عَلَى اسْتِحْيَآءٍ ۖ قَالَتْ اِنَّ اَبِى يَدْعُوكَ لِيَجْزِيَكَ اَجْرَ مَاسَقَيْتَ لَنَا ۚ فَلَمَّا جَآءَهُ وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَ ۙ قَالَ لَاتَخَفْ ۖ نَجَوْتَ مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢٦﴾ قَالَتْ اِحْدٰيهُمَا يَآ اَبَتِ اسْتَاْجِرْهُ ۖ اِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَاْجَرْتَ الْقَوِىُّ الْاَمِينُ ﴿٢٧﴾ قَالَ اِنِّىٓ اُرِيدُ اَنْ

أُنكِحَكَ احْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ عَلَىٰٓ اَنْ تَاْجُرَنِى ثَمَانِىَ حِجَجٍۚ فَاِنْ اَتْمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَۚ وَمَآ اُرِيدُ اَنْ اَشُقَّ عَلَيْكَۜ سَتَجِدُنِىٓ اِنْ شَآءَ اللّٰهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٢٨﴾ قَالَ ذٰلِكَ بَيْنِى وَبَيْنَكَۖ اَيَّمَا الْاَجَلَيْنِ قَضَيْتُ فَلَا عُدْوَانَ عَلَيَّۜ وَاللّٰهُ عَلٰى مَانَقُولُ وَكِيلٌ﴿﴾

sh:»3724

Meali Şerifi

Vaktâ ki Medyen cihetine yöneldi, ola ki rabbım beni düz yola çıkara dedi 22 Ve vaktâ ki Medyen suyuna vardı, üzerinde bir küme insan buldu suluyorlar, ötelerinde de iki dişi ehli buldu sakınıp duruyorlar, derdiniz nedir? Dedi "biz: çobanlar çekip gitmeyince sulamayız ve bizim babamız büyük bir pirdir" dediler 23 Bunun üzerine ikisine sulayıverdi, sonra gölgeye çekildi de "ya rabbi! dedi: ben cidden bana indirdiğin hayırdan dolayı bir fakirim "24 Derken o ikinin birisi bir edeb-ü haya üzere yürüyerek ona geldi, "babam seni da'vet ediyor bize su çekiverdiğin ecrini sana ödemek için" dedi bunun üzerine varıp ona kıssayı

anlatınca, korkma, dedi, kurtuldun o kavmden, o zalimlerden 25 O ikinin biri, babacığım! Dedi: onu ecîr tut, çünkü tuttuğun ecîrlerin en hayırlısı o kavîy, emîn adam 26 Dedi: haberin olsun ben şu iki kızımın birini sana nikâh etmek istiyorum, sen bana sekiz sene ecîrlik etmek üzere ki eğer onu doldurursan, o da kendinden, maamafih seni zorlamak istemiyorum inşaallah beni salihînden bulacaksın 27 Dedi: o, benimle senin aramızda, iki müddetin her hangisini ödersem demek aleyhime husumet yok ve Allah mukavelemiz üzerine vekîl 28

22. ﴿مَدْيَنَ﴾ Yukarılarda geçtiği üzere Şuayb aleyhisselâmın memleketi.

23. ﴿حَتّٰى يُصْدِرَ الرِّعَآءُ﴾ VÜRUD, suya gitmek, SUDUR, sudan dönmek olduğu gibi ısdar da hayvanları sudan çekip götürmektir.

رعاء = RÎÂ: raînin cem'ı, çobanlar. ﴿تَذُودَانِ﴾

ذود = ZEVD: men'ü def'ı etmek, ya'ni diğerleri sularken bu ikisi hayvanlarını sakındırıp duruyorlar.

﴿اِنِّى لِمَآ اَنْزَلْتَ اِلَىَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ﴾ .

sh:»3725

Burada iki ma'nâ vardır: birisi « لام » « fakîr » in sılası ve « اَنْزَلْتَ » muzari' ma'nâsına olmak üzere «yarab her ne hayır indirirsen muhtacım» demektir. Birisi de « لام » ta'lil olmak üzere «yarabbi hakkımda hayır olmak üzere başıma getirdiğin serencamdan dolayı bir fakır oldum, çok muhtacım» demektir ki bu ma'nâ daha zâhirdir.

﴿٢٩﴾ فَلَمَّا قَضٰى مُوسَى الْاَجَلَ وَسَارَ بِاَهْلِهٖٓ اٰنَسَ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ نَارًا قَالَ لِاَهْلِهِ امْكُثُوٓا اِنِّٓى اٰنَسْتُ نَارًا لَعَلِّٓى اٰتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ اَوْ جَذْوَةٍ مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٣٠﴾ فَلَمَّآ اَتٰيهَا نُودِىَ مِنْ شَاطِئِ الْوَادِ الْاَيْمَنِ فِى الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ مِنَ الشَّجَرَةِ اَنْ يَا مُوسٰٓى اِنِّٓى اَنَا اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِينَۙ ﴿٣١﴾ وَاَنْ اَلْقِ عَصَاكَۜ فَلَمَّا رَاٰهَا تَهْتَزُّ كَاَنَّهَا جَآنٌّ وَلّٰى مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْۜ يَا مُوسٰٓى اَقْبِلْ وَلَا تَخَفْۖ اِنَّكَ مِنَ الْاٰمِنِينَ ﴿٣٢﴾ اُسْلُكْ يَدَكَ فِى جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَآءَ مِنْ غَيْرِ سُوٓءٍ وَاضْمُمْ

اِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ فَذَانِكَ بُرْهَانَانِ مِنْ رَبِّكَ اِلٰى
فِرْعَوْنَ وَمَلَائِهٖ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ﴿﴾

sh:»3726

﴿٣٣﴾ قَالَ رَبِّ اِنِّى قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَاَخَافُ اَنْ يَقْتُلُونِ
﴿٣٤﴾ وَاَخِى هٰرُونُ هُوَ اَفْصَحُ مِنِّى لِسَانًا فَاَرْسِلْهُ مَعِىَ رِدْءًا
يُصَدِّقُنِىٓ اِنِّىٓ اَخَافُ اَنْ يُكَذِّبُونِ ﴿٣٥﴾ قَالَ سَنَشُدُّ عَضُدَكَ
بِاَخِيكَ وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطَانًا فَلَا يَصِلُونَ اِلَيْكُمَا بِاٰيَاتِنَآ
اَنْتُمَا وَمَنِ اتَّبَعَكُمَا الْغَالِبُونَ ﴿٣٦﴾ فَلَمَّا جَآءَهُمْ مُوسٰى
بِاٰيَاتِنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُفْتَرًى وَمَا سَمِعْنَا بِهٰذَا
فِىٓ اٰبَآئِنَا الْاَوَّلِينَ ﴿٣٧﴾ وَقَالَ مُوسٰى رَبِّىٓ اَعْلَمُ بِمَنْ جَآءَ
بِالْهُدٰى مِنْ عِنْدِهٖ وَمَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ
الظّٰلِمُونَ ﴿٣٨﴾ وَقَالَ فِرْعَوْنُ يٰٓاَيُّهَا الْمَلَاُ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ
مِنْ اِلٰهٍ غَيْرِىٓ فَاَوْقِدْ لِى يٰهَامٰنُ عَلَى الطِّينِ فَاجْعَلْ لِى
صَرْحًا لَعَلِّىٓ اَطَّلِعُ اِلٰٓى اِلٰهِ مُوسٰى وَاِنِّى لَاَظُنُّهُ مِنَ الْكٰذِبِينَ﴿﴾

sh:»3726

﴿٣٩﴾ وَاسْتَكْبَرَ هُوَ وَجُنُودُهُ فِى الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَظَنُّوٓا
اَنَّهُمْ اِلَيْنَا لَايُرْجَعُونَ ﴿٤٠﴾ فَاَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِى
الْيَمِّۚ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظّٰلِمِينَ ﴿٤١﴾ وَجَعَلْنَاهُمْ
اَئِمَّةً يَدْعُونَ اِلَى النَّارِۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ لَايُنْصَرُونَ ﴿٤٢﴾
وَاَتْبَعْنَاهُمْ فِى هٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةًۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ هُمْ مِنَ
الْمَقْبُوحِينَۚ﴾

Meali Şerifi

Vaktâ ki Mûsâ, artık eceli ödedi ve ehlile yola çıktı Tur canibinden bir ateş hissetti, ehlile durun dedi: ben bir ateş hissettim, ümid ederim ki size ondan bir haber getiririm veya o ateşten bir eksi, belki bir ocak yakar ısınırsınız 29 Derken ona varınca vâdinin sağ kıyısından o mübarek buk'ada ağaçtan nidâ olundu, şöyle ki: ya Mûsâ, haberin olsun benim ben: Allah rabbül'alemin 30 Ve şöyle: bırak Asânı, derken onu sanki (bir

cânn) bir çevik yılan gibi ihtizaz ediyor görünce öyle bir dönüp kaçtı ki arkasına bile bakmadı, ya Mûsâ,

yüzünü dön ve korkma çünkü sen aminîndensin 31 Elini koynuna sok çıksın bembeyaz, bir âfetsiz, ve

heybetten cenahını kendine kavuştur, işte bu ikisi sana iki bünhan, rabbından Fir'avne ve cem'ıyyetine,

çünkü onlar fasık bir kavm oldular 32 Dedi: ya rabbi! ben onlardan bir adam öldürdüm korkarım beni

hemen öldürürler 33 Biraderim Harûn ise lisanca benden fesahatlidir

sh:»3728

beni tasdık eder bir muavin olmak üzere maıyyetimde ona da risalet ver. doğrusu ben beni tekzib ederler

diye korkarım 34 Buyurdu ki biraderinle bâzûna kuvvet vereceğiz ve sizin için bir saltanat kuracağız da size

irişemiyecekler âyetlerimizin hakkı için siz ve size tabi' olanlar galip geleceksiniz 35 Vaktâ ki Musâ. bunun

üzerine açık açık âyetlerimizle onlara vardı bu, dediler: sırf uydurma bir sihir, biz bunu evvelki atalarımızda

dahi işitmedik 36 Musâ da, rabbım daha iyi bilir, dedi: tarafından hidayetle gelen kim? Ve yurdun akıbeti

kimin olur? Doğrusu bu: zalimler felâh bulmaz 37 Fir'avn ise dediki: ey millet, ben sizin için benden başka

bir tanrı bilmiyorum, haydi benim için çamura ocağı yak da ya Hâmân bana bir kule yap belki Musânın

tanrısına muttali' olurum, maamafih ben onu her halde yalancılardan sanıyorum 38 Hem de o ve askerleri

yer yüzünde haksızlıkla kibirlenmek istediler ve zannettiler ki onlar bize iâde olunmıyacaklar 39 Biz de kendisini ve ordularını tuttuk da deryaya fırlatıverdik, şimdi bak o zâlimlerin akıbeti nasıl oldu? 40 Biz onları öyle baş kumandanlar yaptık ki ateşe da'vet ederler ve kıyamet günü yardım olunmazlar 41 Hem kendilerine bu Dünyada arkalarından bir lâ'net yağdırmaktayız hem de Kıyamet günü bunlar pek menfurlardandırlar 42

29. ﴿فَلَمَّا قَضٰى مُوسَى الْاَجَلَ﴾ yeknazarda hangi eceli ödediği belli olmuyor gibi ise de düşünülünce fazlasını ödediği ve hiç bir eceli kalmadığı anlaşılır. Çünkü kerîm olan va'dine vefa eder, eserler de buna delâlet eylemektedir. Hattâ ba'zılarında on sene daha fazla kaldığı rivayet edilmiştir. ﴿وَسَارَ بِاَهْلِهٖٓ﴾ ve ehliyle yürüdü; yola çıktı - nereye gidiyordu? Bu beyan edilmiyor, ba'zıları Mısra demişler lâkin « اَخَافُ اَنْ يَقْتُلُونِ » demesi buna münafi görünür. Ba'zıları da Kudse doğru demişler ki daha sâlim ve ma'nîdar

görünür ﴿اٰنَسَ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ نَارًا﴾ Tur canibinden ya'ni dağ cihetinden bir

ateş hissetti - dıkkat olunursa bu ifade gayet sâde ve zâhir görünmekle beraber işârâtında iyzaha sığmıyacak bir çok derinlikler vardır. Meselâ «if'al» den veya «müfaale» den olması muhtemil olan « اٰنَسَ » bir ihsas ifade etmekle beraber kaba bir ihsasın değil üns ifade eden derin ve insanî bir ihsasın ifadesidir Netekim « فَاِنْ اٰنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا » de rüşd iynası derin bir ihsastır. Şübhe yok ki «ehasse» denilmeyip de «ânese» buyurulması bir letafeti mahsusayi hâizdir. Bunu ancak zevk takdir eder. « نَارًا » deki tenvinin tenkirindeki garaib ve acaiblik de öyle.

﴿لَعَلِّيٓ اٰتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ﴾ belki ondan size bir haber getiririm - demek ki yoldu bir haber almağa muhtac sıkıntılı bir vaz'iyyette bulunuyorlardı, bunu şu rivayetlerle iyzah etmişlerdir:

1- Kış mevsimi ehliyle, maliyle çıkmış ve Şam mülûkünden hazeren yolun gayrısını tutmuştu, zevcesi hamil idi, berriyye de gidiyor yollarını bilmiyorlardı, bu yürüyüş onu karanlık soğuk, karlı bir gecede Turun sağına garb canibine sevketmiş idi.

2- Haremine gayretinden geceleyin refıklariyle buluşur, gündüz ayrılırdı, derken bir gün yolu şaşırdı gece geldi çattı, derken haremini ağrı tuttu, çakmağını çaktı ateş almadı, bir de baktı uzaktan bir ateş parlıyor, işte o vakıt «durun!» dedi ben bir ateş hissettim belki ondan size bir haber getiririm.

﴿اَوْ جَذْوَةٍ مِنَ النَّارِ﴾ yâhud o ateşten bir eksi, ilâh...

30. ﴿فَلَمَّآ اَتٰيهَا نُودِىَ﴾ derken ona varınca nida olundu

﴿مِنْ شَاطِئِ الْوَادِ الْاَيْمَنِ﴾ vadînin sağ kıyısından - Musâya

sh:»3730

nazaran sağ, yâhud «eymen» lâfzının diğer ma'nâsiyle: vadînin en meymenetli kıyısından ki « الْأَيْمَنَ فَالْأَيْمَنَ » müeddasınca bil'işare sağ demek olur.

﴿فِى الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ﴾ o mübarek bukada -

BUK'A, yanındaki arazının hey'etinden başka türlü olan kıt'ai arz demektir. Mübarek olması Allah tealânın bilhassa âyât ve envarına mazher olması, ya'ni risalet ve teklimin burada husule gelmesi hasebiledir. ﴿مِنَ الشَّجَرَةِ﴾ ağaçtan - nida olundu. Bu ağacı ba'zıları unnab, ba'zıları semüre: mügaylan dikeni nevınden bir bâdiye ağacı « ba'zıları avsec, ya'ni sincan dikeni veya Musa ağacı denilen dikenli bir ağaç, ba'zıları da ulleyk, ya'ni sarmaşık veya böğütlen diye rivayet etmişlerdir. Alusî diyor ki; bu günkü Tevratta mezkûr olan da ulleykadır. İşbu « ﴿مِنْ شَاطِئِ﴾ ﴿مِنَ الشَّجَرَةِ﴾ » den

bedeli iştimaldir. Ağaç nida etti değil, ağaçtan nida olundu ﴿اَنْ﴾ şöyle diye :

﴿يَا مُوسٰٓى اِنِّىٓ اَنَا اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِينَۙ﴾ Yâ Musâ, hakikat ben im ben Allah rabbül'âlemîn « طه » sûreninde « يَا مُوسٰى اِنِّىٓ اَنَا رَبُّكَ ۖ ص » nida olundu. « طس » de de «

اَنْ بُورِكَ مَنْ فِى النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا ۜ وَسُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ » nida olundu diye geçmişti. İmam Fahruddini Razî bu farkların vechini anlatmak için der ki: bunların beyninde münafat yoktur, Allah tealâ hepsini anlatmış ancak her Sûrede o nida mazmununun bir kısmını hikâye buyurmuştur. Kazıy ile Ebüssüud da «fark yalnız lâfızdadır, asıl murad olan ma'nâda münafat yoktur» demişler, bu ise Kur'an yalnız ma'nâyı hikâye etmişler demek olacağından «nida» nın bir lâfız ve savt ile değil, yalnız bir ma'nâdan ıbaret olduğunu zannettirebileceği gibi kıssanın üç Sûrede tekrar edilmesinin vechini de iyzah etmiyor. Halbuki her birinde kıssa

sırf bir tekrardan ıbaret olmayıp diğerinde söylenmiyen bir vech ile beyan edilmiş olduğundan Razînin

dediği gibi «nida» nın müştemil olduğu mazmun da öyledir. Hepsinin zâhiri Mûsâ aleyhisselâmın bir kelâmı lâfzî işitmiş olmasıdır.

Burada Mutezile demişlerdir ki « مِنَ الشَّجَرَةِ » sarahatiyle Mûsâ aleyhisselâm nidayı secereden işitmiştir. Ve bu nida ile mütekellim olan da Allah tealâdır. Halbuki Allah Tealâ bir cisimde olmaktan münezzehtir. Demek ki Allah tealânın tekellümü ancak bir cisimde kelâm halk etmekledir. Buna karşı kelâm sıfatının kıdemine kail olan Ebû mansuri mâtürîdî ve mâverâennehir Türk uleması derler ki Allah tealânın zatı ile kaim olan kelâmı kadîm işidilmez, işidilen ancak ses ve huruftur. Ve işte ağaçta yaradılan ve ondan işidilen odur. Ebülhaseni eş'arî de demiştir ki cisim ve araz olmıyan kelâmı nefsînin de mesmu' olması mümkindir اهـ. İmamı Gazali de bunu te'yid eylemiştir. Sofiyyeden ba'zıları da demiştir ki : savt ile kelâmı lâfzîyi işitti ve bu, Hak celle ve alânın hikmeti muktezasınca dilediği mezâhirden birinde zuhurundan sonra oldu öyle ki sübhanehu ve tealâ zuhurıyle beraber yine ıtlakı üzere - hattâ ıtlak kaydinden bile -bâkıy idi. Hadîsi sahihte vârid olmuştur ki: Allah tealâ, yevmi Kıyamette kullarına bir surette tecelli edecek ben rabbınızım diyecek de tanımıyacaklar, sonra diğer bir surette tecelli edecek o vakıt tanıyacaklar اهـ. Fakat o zaman böyle zuhur olsa idi bilahare mîkatta « اَرِنِى اَنْظُرْ اِلَيْكَ » talebine hacet görmez veya « لَنْ تَرٰينى » ile karşılanmaz veya « فَلَمَّا تَجَلّٰى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسٰى صَعِقًا » tecellisini daha

o zaman olmuş olurdu.

Haseni Basrî Hazretleri Mûsâ aleyhisselâma nidai vahy ile nida olundu «

فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحٰى» buna delîldir demiş, cumhurı

sh:»3732

ulema buna razı olmamış, Allah tealâ ona vasıtasız kelâm söyledi, buna delîl «

وَكَلَّمَ اللّٰهُ مُوسٰى تَكْلِيمًا» dır, zira vahy olsa idi Enbiya arasında Kelîm isminin Hazreti

Musâya ıhtısası olmazdı. «Festemi' limâ yuhâ» da vahy ile değil, sarih kelâm ile söylenmiştir. demişlerdir.

Fakat burada «

﴿٥١﴾ وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ اَنْ يُكَلِّمَهُ اللّٰهُ اِلَّا وَحْيًا اَوْ مِنْ وَرَآئِ حِجَابٍ اَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِاِذْنِهٖ مَا يَشَآءُ اِنَّهُ عَلِيٌّ حَكِيمٌ﴾ » âyetini unutmamak lâzım gelir. Zira diğer müfessirîn de Mûsâya olan teklimin burada «

illâ vahyen » kısmında dahil olduğunu söylemişlerdir. Şu halde Haseni Basrî Hazretlerinin muradı da bu

olmak lâzım gelir. Çünkü bu âyette vahiy Resul irsaliyle olan iyhaye mukabil zikredildiğinden bilâ vasıta

vahiy demektir. Bu da yalnız ilkai ma'nâ ile olabileceği gibi ilkai lâfz ile dahi olabilir ve işte Musâya da böyle olmuştur. 31. ﴿وَاَنْ اَلْقِ عَصَاكَ﴾ - « اَنْ يَا مُوسٰى » üzerine ma'tuf, ya'ni bir de şöyle nida olundu: bırak o Asanı ﴿فَلَمَّا رَاٰهَا﴾ - bu gibi « fa » lara fasîha denilir, hal delâletiyle hafzolunmuş cümleleri iş'ar eder ki: «bunun üzerine bıraktı bırakınca sanki bir yılan imiş gibi ihtizaza başladı, öyle ihtizaz ediyor görünce» demektir.

﴿يَا مُوسٰى اَقْبِلْ وَلَا تَخَفْ اِنَّكَ مِنَ الْاٰمِنِينَ﴾ - bu cümlede bir kavil geçtiği mukadderdir. Ya'ni böyle denildi - çünkü «Tâsîn» de geçtiği üzere « لَايَخَافُ لَدَىَّ الْمُرْسَلُونَ » dır. 32. ﴿جَيْبِكَ﴾ - Ceyb, esasen gömleği, cübbenin baş tarafındaki açıklığa denir ki koyun ta'bir ettiğimiz yaka açığıdır. Bildiğimiz ceybe ıtlakı sonradan müvelleddir. ﴿وَاضْمُمْ اِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ﴾ ve korkudan cenahını kendine kavuştur. - Cenahtan murad iki kuldur. Bu emir, iki ma'nâyı iş'ar eder: Birisi bu makamda mehabetten korkup kaçma da kollarını kavuşturup emre âmâde dur, ikincisi: her hangi bir korku vaz'ıyyetinde de kaçma etrafını derle topla, celâdet göster

demek olabilir. ﴿فَذَانِكَ﴾ işte bu ikisi - Asa ile yedi bayzâ ki birisi korkutur, birisi tenvir ve tergib eder. 35. ﴿وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطَانًا﴾ ve sizin için bir saltanat bahşedeceğiz - ya'ni büyük bir tesallut ve galebe kuvveti vereceğiz de ﴿فَلَا يَصِلُونَ اِلَيْكُمَا﴾ ikinize de irişemiyecekler - ne el uzatabilecekler ne de ma'nen ve maddeten, ılmen ve hucceten kâ'bınıza yetişebilecekler ilh...

﴿بِاٰيَاتِنَآ﴾ âyetlerimiz hakkı için - mu'cizelerimiz ve bilhâssa o iki mu'cize sayesinde ﴿اَنْتُمَا وَمَنِ اتَّبَعَكُمَا﴾ siz ve size tabi' olanlar ﴿الْغَالِبُونَ﴾ galib geleceksiniz - demek yalnız kendileri değil, kendilerine tabi' olanlar da galib gelecekler 36.

﴿قَالُوا مَا هٰذَآ﴾ bu, dediler - ya'ni senin âyet diye getirdiğin başka değil ﴿اِلَّا سِحْرٌ مُفْتَرًى﴾ uydurma bir sihir -ya'ni eskiden ma'lûm olmayıp yeni icad olunmuş bir sihir, yâhud hiç asl-u esası olmayıp mücerred göz boyama kabilinden olan bir sihir veya Allaha iftira edilen bir sihir şimdiye kadar içimizde görülmediği gibi ﴿وَمَا سَمِعْنَا بِهٰذَا﴾ biz bunu - böyle bir sihri - veya bu da'vayı ﴿فِىٓ اٰبَآئِنَا الْاَوَّلِينَ﴾ eski atalarımızda dahi işitmedik. - Demek ki yeni muvaffakıyyetler yeni âyetlerle husule geliyor, hakıkaten nâfı' olan şeyleri eskiden yoktur diye

reddedenler mahrum kalıyor. Onun için onların sihri müfterâ demelerine karşı 37.

﴿وَقَالَ مُوسٰى﴾ Musâ da şöyle dedi: ﴿رَبِّيٓ اَعْلَمُ﴾ rabbım daha iyi bilir

﴿بِمَنْ جَآءَ بِالْهُدٰى مِنْ عِنْدِهٖ﴾ nezdinden hidayetle gelen

﴿وَمَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ﴾ ve yurdun akıbeti kimin olacak - ya'ni bu Dünya kim

yurdunun sonunda hayırlı akıbet kimin olacak, akıbetin iyisi de olur kötüsüde netekim «

ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ الَّذِينَ اَسَآؤُا السُّوٓاٰى » buyurulmuştur, fakat ekseriya «

وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ » gibi « لام » ile kullandığı zaman hayırlısı demek olur. Burada da « له »

kaydiyle hayra işaret olunmuştur. ﴿اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ﴾ hakıkat bu: zalimler felâh

bulmaz - zulüm, haksızlık edenler murada iremez, hakkın âyatını, bürhanlarını uydurma sihirdir diye

reddedenlerin haksız zalimler olduğunda ise şübhe yoktur.

38. ﴿وَقَالَ فِرْعَوْنُ﴾ Firavn ise - bak ne zalim, cem'ıyyetini toplayıp da - dedi ki

﴿يَآ اَيُّهَا الْمَلَاُ﴾ ey millet: ey şu gözler dolduran cemaat

﴿مَاعَلِمْتُ لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرِيۚ﴾ ben sizin için benden başka bir ilâh bilmiyorum -

pek a'lâ bilir ki şu halkı yaradan kendisi değildir, kendisini de bir yaradan vardır. Lâkin ülûhiyyet yalnız onun hakkı olduğunu tanımıyor, halk ve ülûhiyyet yalnız mefhumlarına haksızlık ediyor, hukuk ve teşrı' kendi vaz-u iradesinden ibaret imiş, ne irade ederse olurmuş, hukm-ü hukûmetini nakzedebilecek mâfevk bir kuvvet yokmuş gibi gösteriyor, binaenaleyh nâs onun hukûmetine itaatten başka bir şey tanımasın, hep onu sevsin hep ondan korksun, hep ona kul olsun, ona tapsın istiyor, hem ma'budluk iddia ediyor hem sizin için benden başka bir ilâh bilmiyorum diyor, ilk önce yoktur demiyor, bilmiyorum diye insaflı görünmek istiyor ve Göklerin Yerin rabbı gûya Semayı rasad etmekle görünmesi lâzım gelen bir cisim ve cismanî imiş gibi tevehhüm ettirerek halka karşı ılm-ü fen yolundan bir desîse yapmak üzere de diyor ki :

sh:»3735

﴿فَاَوْقِدْ لِی یَا هَامَانُ عَلَی الطِّینِ﴾ şimdi bir ocak yak benim için çamura da ya Hâman - tuğla pişir demeyip bu ta'biri kullanması kerpici tuğla yapmayı iptida Firavn düşünmüş olduğundan bu suretle san'ati ta'lim eylemiş deniliyor. ﴿فَاجْعَلْ لِی صَرْحًا﴾ hemen bana bir kule yap - Semayı terassud edecek bir rasad kulesi bina et ﴿لَعَلِّیٓ اَطَّلِعُ اِلٰٓی اِلٰهِ مُوسٰیۙ﴾ belki çıkar Musânın ilâhına muttali' olurum

zannediyorum - ya'ni rabbül'âlemîn tarafından Peygamberlik da'vasında yalancı olduğunu zannediyor ise de her ihtimale karşı gûya ılm-ü fen dâiresinde bil'fıl teharriyyat yaparak o yalanı meydana çıkaracak ve şayed onun ilâhını bulursa gûya onun da hakkından gelecek imiş gibi görünmek istiyor. Ba'zıları bunun sâde bir lâftan ıbaret kaldığını ve öyle bir kule ile göğe çıkmağa çalışmanın gayri ma'kul olduğunu söylemişler de diğer taraftan böyle bir kulenin yapılıp yıkıldığını nakl etmişlerdir.

39. ﴿وَاسْتَكْبَرَ هُوَ وَجُنُودُهُ فِى الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ﴾ Hem o, ordulariyle Yer yüzünde bigayri hak daha kibirlenmek istedi - bilmiyorum demekle kalmadı. «Şuara» da geçtiği üzere Musâya « لَئِنِ اتَّخَذْتَ اِلٰهًا غَيْرِى لَاَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُونِينَ » dedi, «Nâziât» da geleceği üzere mahşerini toplayıp « اَنَا رَبُّكُمُ الْاَعْلٰى » diye bağırdı

﴿وَظَنُّوٓا اَنَّهُمْ اِلَيْنَا لَايُرْجَعُونَ﴾ ve zannettiler ki onlar yakalanıp da bize getirilmiyecekler, 40. ﴿فَاَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ﴾ biz de onu ve ordularını tuttuk da ﴿فَنَبَذْنَاهُمْ فِى الْيَمِّ﴾ deryaya fırlatıverdik

﴿فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ﴾ şimdi bak o zalimler akıbeti nasıl oldu?

41. ﴿وَجَعَلْنَاهُمْ اَئِمَّةً﴾ biz onları öyle öncüller, öyle baş kumandanlar yaptık ki

﴿يَدْعُونَ اِلَى النَّارِ﴾ ateşe çağırırlar - Cehenneme götürecek fiillere da'vet ederler

﴿وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ لَايُنْصَرُونَ﴾ de Kıyamet günü nusrat olunmazlar 42.

﴿وَاَتْبَعْنَاهُمْ فِى هٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً﴾ hem bu Dünyada arkalarına bir lâ'net

takmışızdır. -Allahın ve Melâikenin ve nasın lâ'netleri

﴿وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ هُمْ مِنَ الْمَقْبُوحِينَ﴾ hem de Kıyamet günü onlar, o çirkin, menfur,

matrutlardandırlar. - Çünkü tekebbür yalnız Allahın hakkıdır. Bir hadîsi kudsîde «kibriya benim ridâm,

azamet izarımdır, her kim bunlardan birisinde bana niza' ederse ben onu ateşe koyarım» buyurulmuştur.

Onun için ondan başkasının istikbarı bigayri hak istikbardır.

Gelelim kıssadan hıssaya:

﴿٤٣﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِ مَآ اَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْاُولٰى بَصَآئِرَ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٤﴾

وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ اِذْ قَضَيْنَآ اِلٰى مُوسَى الْاَمْرَ وَمَا كُنْتَ مِنَ الشَّاهِدِينَ ۙ﴿﴾

sh:»3737

﴿٤٥﴾ وَلٰكِنَّآ اَنْشَاْنَا قُرُونًا فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ ۚ وَمَا كُنْتَ ثَاوِيًا فِىٓ اَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِنَا ۙ وَلٰكِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ﴿٤٦﴾ وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الطُّورِ اِذْ نَادَيْنَا وَلٰكِنْ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَآ اَتٰيهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٧﴾ وَلَوْلَآ اَنْ تُصِيبَهُمْ مُصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ فَيَقُولُوا رَبَّنَا لَوْلَآ اَرْسَلْتَ اِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ اٰيَاتِكَ وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٨﴾ فَلَمَّا جَآءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا لَوْلَآ اُوتِىَ مِثْلَ مَآ اُوتِىَ مُوسٰى ۭ اَوَلَمْ يَكْفُرُوا بِمَآ اُوتِىَ مُوسٰى مِنْ قَبْلُ ۚ قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَا ۖ وَقَالُوٓا اِنَّا بِكُلٍّ كَافِرُونَ ﴿٤٩﴾ قُلْ فَاْتُوا بِكِتَابٍ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ هُوَ اَهْدٰى مِنْهُمَآ اَتَّبِعْهُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿﴾

sh:»3738

﴿٥٠﴾ فَاِنْ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ اَنَّمَا يَتَّبِعُونَ اَهْوَآءَهُمْ ۚ وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوٰيهُ بِغَيْرِ هُدًى مِنَ اللّٰهِ ۚ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ﴾

Meali Şerifi

Celâlim hakkı için biz Mûsâya o kitabı kurûnı ûlâyı ihlâk ettiğimizden sonra nâsın vicdanlarını tenvir edecek basîretler, ve bir hidayet-ü rahmet olmak üzere verdik, gerek ki tezekkür ederler 43 Sen ise Musâya o emri kaza ettiğimiz sıra canibi garbîde değildin, o şâhidlerden de değildin 44 Ve lâkin biz bir çok karınlar inşa eyledik de onların üzerlerine omür uzadı, sen Medyen ehalisi içinde ikamet ederek âyetlerimizi onlardan okuyub öğrenmedin de ve lâkin biz olduk risalet verip gönderen 45 Hem biz o nidayı yaptığımız vakıt sen Tûrun canibinde de değildin ve lâkin rabbından bir rahmet olarak gönderildin ki senden evvel kendilerine bir nezîr gelmemiş olan bir kavmi inzar edesin gerek ki tezekkür edeler 46 Ellerinin takdim

eylediği günahlar yüzünden başlarına birer musîbet gelib de o vakıt "ya rabbenâ bize bir Resûl gönderseydin de âyetlerine uyup verilse ya!" Dediler, ya bundan evvel Mûsâya verilene küfretmediler mi? İki sihir tezâhür etti dediler ve biz hiç birisine inanmayız dediler 48 De ki: o halde bu ikisinden daha doğru bir kitab getirin Allah tarafından da ben ona tabi' olayım eğer sadıksanız 49 Yine sana icâbet etmek istemezlerse artık bil ki onlar sırf kendi hevaları peşinde gidiyorlar, halbuki Allahdan bir doğru delil olmaksızın mücerred kendi hevası peşinde giden kimselerden daha şaşkın kim olabilir? Muhakkak ki Allah zâlimler güruhunu muvaffak etmez 50

sh:»3739

43. ﴿وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ﴾ Celâlım hakkı için Mûsâya o kitabı, ya'ni Tevratı ﴿مِنْ بَعْدِ مَآ اَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْاُولٰى﴾ kurûni ûlâyı ihlâk ettiğimizden sonra - demek ki Kur'anın lisanında kurûnı ûlâ Fir'avnın helâkiyle hıtam buluyor. Ve işte sûrei « طه » da Fir'avnın « فَمَا بَالُ الْقُرُونِ الْاُولٰى » suâline «

«قَالَ عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّى فِى كِتَابٍ لَا يَضِلُّ رَبِّى وَلَا يَنْسٰى

cevabının ma'nâsı da bu olduğu buradan anlaşılıyor. Fir'avnın helâkinden veya Tevratın nüzulünden

islâmın zuhuruna kadar kurunı vustâ oluyor, islâmın zuhûriylede âhir zaman, ya'ni kurûnı uhrâ başlıyor. Demek ki Hazreti Mûsânın bi'seti ile kurûnı ûlâ kapanıp kurûnı vustâ açıldığı gibi bi'seti Muhammediyye ile de kurûnı vustaya nihayet verilip kurûnı uhrâ açılıyor. Ancak Hazreti Musânın bi'setinden Fir'avnın garkına kadar olan müddet kurûnı ûlâya mahsub edilmiş olduğu gibi bi'seti Muhammediyyeden hicreti seniyye kadar olan müddet de kurunı vustaya mahsub edilerek tarihi islâm Hicretten başlamıştır.

İşte Tevratı kurûnı ûlânın ihlâkinden sonra ﴿بَصَآئِرَ لِلنَّاسِ﴾ nâsın kalblerini tenvir edecek basîretler ﴿وَهُدًى وَرَحْمَةً﴾ ve bir hidayet ve rahmet olmak üzere verdik ﴿لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ﴾ gerek ki tezekkür ederler diye - kurunı ûlânın halini düşünür ıbret alırlar da Fir'avn ve askerleri gibi zulüm, haksızlık etmezler, ateşe gitmezler diye. Bu suretle Tevratın nüzulü hikmetini beyandan sonra Kur'anın inzali hikmetiyle risaleti Mûhammediyyeyi de anlatmak için buyuruluyor ki :

44. ﴿وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ﴾ Sen ise o garbî canibinde - o dağın garb yakasında, Musânın Elvahı aldığı mîkat yerinde -değildin ﴿اِذْ قَضَيْنَآ اِلٰى مُوسَى الْاَمْرَ﴾ Musâya o emri kaza ettiğimiz

sh:»3740

sırada - ya'ni o vahiy ve Tevrat ile huküm verip Peygamberliği işini sağlamlaştırdığımız vakıt Mûsânın yanında olmadığın gibi ﴿وَمَا كُنْتَ مِنَ الشَّاهِدِينَ﴾ şâhidlerden de değildin - o zamanda, o asırda hazır mevcud olanlardan da değildin. 45. ﴿وَلٰكِنَّآ اَنْشَاْنَا قُرُونًا﴾ Ve lâkin biz bir çok karınlar inşa ettik - kurûnı ûlânın helâkinden sonra Tevratın neş'ei hidayetiyle kurûnı vustâ husule geldi « ﴿فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ﴾ » onların da üzerlerine omür uzadı - mururı zaman ile kocadılar, şaşkınlaştılar, o neş'e köreldi, o iyman dincliği, o amel kudreti kalmadı, kalbler katıldı, hissi dinî söndü, türlü bid'atler, ıhtılaflar, tarifler ile şeriat ve ahkâm bozuldu, bahusus sonlarına doğru fısk-u fetret çoğaldı. Binaenaleyh hikmeti ilâhiyye yeni bir ruh ile yeni bir teşri' ıktıza etti, Mûsânın hissettiği o ateşi yeniden duyurmak, mehabbetullah ile yeni bir hayat şevk-u neş'esi vermek için yeni bir kitab, yeni bir Peygamberle ahbar-u ahkâmı yenilemek lâzım geldi, bu sebeble sana vahiy gönderip bunları bildirdik. Tevrat, kurûnı vustayı tenvir için verildiği gibi bu suretle Kur'an da kurûnı vustanın fetretine nihayet verip kurunı cedîdeyi tenvir için gönderildi.

Fıkıhta «ezmanın tegayyürü ile ahkâmın tegayyürü inkâr olunamaz» kaıdesinin bir esası demek olan bu vecîz âyet, bi'seti Muhamediyyenin bir sirr-ü hikmetini göstermekte ve Kur'anın her zaman hâkim olabilmesinin esas vechini anlatmaktadır. Ki tetavüli omür ile eskimiş olan cem'ıyyeti beşeriyyeyi emri hak olan diğer bir neş'et «bir neş'eti uhrâ» ile yenilemek kanunu, bunun mısdakı sûrei «Hadîd» de gelecek olan «

اَلَمْ يَاْنِ لِلَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللّٰهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْاَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ ؕ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ. اِعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ يُحْيِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ؕ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

» âyetidir. «Allah tealâ bu ümmete muhakkak her yüz sene basında dinini yenileyecek kimse gönderir» mealindeki

sh:»3741

hadîsi şerif dahi asırdan asra bu âyetlerin tatbikına teşvık yollu bir va'ddir. Bunun ılmî ve amelî iki ciheti vardır.

Ilmî cihetini Kur'anda, amelî cihetini de Resulullahın sünneti ile ümmetin tarihî seyrinde aramalıdır. « اَلْعُلَمَاءُ وَرَثَةُ الْاَنْبِيَاءِ » hadîsi şerifinin mazmunu da bu suretle tecelli eder. Fakat dini tecdid etmek, dinde asıl olmıyan bid'at ihdas etmek demek olmadığını unutmamalıdır. Asılsız bid'at hevâdır, cem'ıyyeti gençleştirmez bozar, ihtilâfa düşürür, sapıtır. Hadîsi nebevîde « كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِى النَّارِ » buyurulduğu gibi her bid'at bir delâlettir ve her dalâlet ateştedir. - Bu iyzahtan anlaşılır ki burada Peygamberin ılmindeki temayüzü anlatmak için sevkolunan bu âyette lâtif ve belîğ bir iycaz vardır. Sebeb zikrolunmuş « لٰكِنَّا » istidrâkinin asıl hedefi olan müsebbeb, hafzedilip sonra « وَلٰكِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ » ile anlatılmıştır. Asıl ma'nâ şudur: Sen ne orada ne de o zamanda hâzır değil idin ki onları bilesin lâkin biz vahyile risalet verdik de bildin, sebebi de zaman uzamakla kurûnı vustâ eskimiş, dinler bozulmuş olduğundan yenilemek için yeni bir Peygamberin ba'si ıktiza etmiş olmasıdır. Burada şöyle bir suâli mukadder vardır. Hâzır ve şâhid değil ise başkalarından öğrenmiş olamaz mı? buna cevaben de buyuruluyor ki:

﴿وَمَا كُنْتَ ثَاوِيًا فِىٓ اَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِنَاۙ﴾ Ve sen

Medyenliler içinde ikamet etmiş de âyetlerimizi onlardan okuyarak öğrenmiş de değilsin - burada ehli Medyen zikri hass, iradei âmm kabîlindendir. Bunun bu tarzda söylenmesi Musâ ile mukayeseye bir işaret olmak içindir. Ya'ni Musânın Medyene gittiği ve orada, eğleştiği ma'lûm o, orada bir ta'lim görmüş olabilir, fakat sen öyle de değilsin, bulunduğun yerde kimseden okuyup öğrenmediğin herkesce ma'lûm olmakla beraber onun Medyene gidip eğleştiği

sh:»3742

gibi haricde ikamet edip ders almadığın da ma'lûm ﴿وَلٰكِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ﴾ ve lâkin biz olduk risalet verip gönderen. 46. ﴿وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الطُّورِ اِذْ نَادَيْنَا﴾ hem o nidayı ya'ni «

يَا مُوسٰى اِنِّيۤ اَنَا اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ۪ۙ۰ وَاَنْ اَلْقِ عَصَاكَ ؕ

الخ۰۰۰ » nidasını yaptığımız vakıt da Tûrun yanında değildin

﴿وَلٰكِنْ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ﴾ velâkin rabbından bir rahmet olarak gönderildin ki ﴿لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَآ اَتٰيهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ﴾ senden evvel kendilerine bir nezîr gelmemiş olan bir kavmi inzar edesin ﴿لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ﴾ gerek ki tezekkür ederler,

nasıhat dinler, akıllarını başlarına alırlar diye -

Bu kavmden murad, Arabdır deniliyor. Gerçi Araba mukaddemâ Hazreti İsmail gelmişti. Lâkin o Musâdan evvel kurûnı ûlâya aiddir. Söz ise kurûnı vustadadır. Kurûnı vustada onlara hiç bir Peygamber gelmemiştir.

RAHMET, rahmeten lil'âlemîn olmakla beraber inzare bunlardan başlanılması şimdiye kadar kendilerine hiç bir nezîr gönderilmemiş olmak ı'tibariyle hepsinden ziyade şayanı merhamet olmalarındandır. Onun için bu nokta şu âyetle bilhassa ıhtar olunuyor: 47.

﴿وَلَوْلَآ اَنْ تُصِيبَهُمْ مُصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ فَيَقُولُوا الخ﴾

Ve işte sen bu hikmetlerle Mûsâya verilenden daha mühim bir kitab ile aynı rahmet olarak gönderildiğin halde 48. ﴿فَلَمَّا جَآءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا﴾ bu suretle tarafımızdan kendilerine hak - o hakk olan Kuran - geldiği vakıt - tezekkür etmediler de

﴿قَالُوا لَوْلَآ اُوتِىَ مِثْلَ مَآ اُوتِىَ مُوسٰى﴾ Musâya verilen gibisi verilseya dediler ﴿اَوَلَمْ يَكْفُرُوا بِمَآ اُوتِىَ مُوسٰى مِنْ قَبْلُ﴾

sh:»3743

ya bundan evvel Mûsaya verilene küfretmediler demi? ﴿قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَا﴾ iki sihir tezahür etti - biribirlerine müzaheret ediyorlar - dediler - Tevratı da Kur'anı da cazibesiyle insanı kandıran ve fakat aslı olmıyan bir sihir farz ettiler ﴿وَقَالُوٓا اِنَّا بِكُلٍّ كَافِرُونَ﴾ ve biz hepsine kâfiriz dediler. - Mekkeliler Yehudîlere bir bayramlarında içlerinden bir hey'et gönderirler, onlara aleyhissalâtü vesselâmın şanından sordular, onlar da «Tevratta biz onu na't-ü sıfatiyle buluyoruz» dediler, işte bu hey'et dönüp Yehûdun söylediklerini haber verdiği zaman Mekke müşrikleri böyle dediler. - İşte Kur'anın fesahat ve belâgatine hayran olmakla beraber hakk olduğuna inanmıyan kâfirler de öyle derler. 49. ﴿قُلْ فَاْتُوا بِكِتَابٍ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ هُوَ اَهْدٰى مِنْهُمَآ﴾ de ki haydi Allah tarafından bu ikisinden - ya'ni Tevrat ile Kur'andan - daha doğru daha hidayetkâr bir kitab getirin ﴿اَتَّبِعْهُ﴾ ben ona tabi' olayım ﴿اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ eğer sadıksanız - bunların insan aldatmak için uydurulmuş bir sihir oldukları iddiasında doğru iseniz daha doğrusunu getirmeniz lâzım gelir, getirin bakalım, fakat ne mümkin? Allah tarafından Tevrat ile Kur'andan daha doğru yol gösteren bir kitab getirebilir mi? 50. ﴿فَاِنْ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ﴾ o halde sana yine icabet etmezler -daha doğrusunu getiremezlerse ki getiremiyecekleri muhakkaktır ﴿فَاعْلَمْ اَنَّمَا يَتَّبِعُونَ اَهْوَآءَهُمْ﴾ artık bil ki sırf hevalarına tabi' oluyorlardır

bir delil olmaksızın

sh:»3744

mücerred hevasına tabi' olanlardan daha sapkın daha şaşkın kim olabilir?

﴿اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ﴾ her halde Allah, zalimlerin doğru yola çıkarmaz.

﴿٥١﴾ وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٢﴾ اَلَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِه هُمْ بِه يُؤْمِنُونَ ﴿٥٣﴾ وَاِذَا يُتْلٰى عَلَيْهِمْ قَالُوٓا اٰمَنَّا بِهٖٓ اِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَآ اِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِه مُسْلِمِينَ ﴿٥٤﴾ اُولٰٓئِكَ يُؤْتَوْنَ اَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا وَيَدْرَءُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٥٥﴾ وَاِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ اَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَآ اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَانَبْتَغِى الْجَاهِلِينَ ﴿٥٦﴾ اِنَّكَ لَاتَهْدِى مَنْ

اَحْبَبْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدِى مَنْ يَشَآءُ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿٥٧﴾ وَقَالُوٓا اِنْ نَتَّبِعِ الْهُدٰى مَعَكَ نُتَخَطَّفْ مِنْ اَرْضِنَا اَوَلَمْ نُمَكِّنْ لَهُمْ حَرَمًا اٰمِنًا يُجْبٰٓى اِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَىْءٍ رِزْقًا مِنْ لَدُنَّا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَايَعْلَمُونَ﴿

sh:»3745

﴿٥٨﴾ وَكَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ بَطِرَتْ مَعِيشَتَهَا فَتِلْكَ مَسَاكِنُهُمْ لَمْ تُسْكَنْ مِنْ بَعْدِهِمْ اِلَّا قَلِيلًا وَكُنَّا نَحْنُ الْوَارِثِينَ ﴿٥٩﴾ وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرٰى حَتّٰى يَبْعَثَ فِٓى اُمِّهَا رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِنَا وَمَا كُنَّا مُهْلِكِى الْقُرٰٓى اِلَّا وَاَهْلُهَا ظَالِمُونَ ﴿٦٠﴾ وَمَآ اُوتِيتُمْ مِنْ شَىْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَزِينَتُهَا وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ وَاَبْقٰى اَفَلَا تَعْقِلُونَ﴿

Meali Şerifi

Celâlim hakkı için onlar hakkında sözü uladık da uladık ki iyi düşünsünler 51 Bundan evvel kendilerine kitab verdiklerimiz ona iyman ediyorlar 52 Hem kendilerine tilâvet olunur olunmaz "biz, dediler: buna iyman ettik bu şübhesiz hak, rabbımızdan, biz doğrusu evvelinden müsliman idik" 53 İşte bunlar ecirlerine iki kerre nâil kılınacaklar, çünkü sabretmişlerdir, hem de kötülüğünü iyilikle def'eyler ve kendilerine verdiğimiz rızıktan hayra sarf ederler 54 Ve lâğiv işittikleri zaman ondan yüzlerini çevirirler de "bize kendi amellerimiz size de kendi amelleriniz, selâmün aleyküm Allaha ısmarladık biz cahillik edenleri aramayız" derler 55 Doğrusu sen sevdiğine hidâyet veremezsin ve lâkin Allah, kimi dilerse hidayet verir ve hidayete irecekleri o, daha iyi bilir 56 Bir de, doğrusun amma biz o doğru yolu tutar seninle beraber olursak derhal yerimizden yurdumuzdan olur çarpılırız dediler, ya biz

onlara darül'emân bir haremi mekân kılmadık da mı? Ona ledünnümüzden rızkolarak her şeyin semaralı toplanacak ve lâkin ekserîsi bilmezler 57 Bununla beraber biz maışetiyle şımarmış nice memleket helâk ettik, işte meskenleri bir daha arkalarından meskûn olmadı meğer ki pek az, ve hep biz vâris olduk 58 Hem rabbın memleketleri, ana noktasında kendilerine âyetlerimizi okur bir Resul göndermedikçe helâk edici

değiller, hem de biz o memleketleri hep ahalisinin zulümleri halinde helâk etmişizdir 59 Hem size hangi bir şey verilmişse sırf Dünya hayatın geçici metaı ve ziynetidir, Allah yanındaki ise hem daha hayırlı hem bekalıdır, artık akıl etmez misiniz? 60

51. ﴿وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ﴾ Onlara sözü uladık durduk - ya'ni Kur'an âyetlerini birbiri ardınca tevalî ettirdik ﴿لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ۚ﴾ ki tezekkür edeler - dinleyip düşünüp de iyman edeler diye. 52. ﴿اَلَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهٖ﴾ Bundan, ya'ni Kur'an verilmezden evvel kitab verdiklerimiz - Yehûdden içlerinde Ebû Rıfaa bulunan on kişi iyman etmiş eza olunmuşlardı, ehli İncîlden kırk kişi Resulullaha bi'setinden mukaddem iyman etmişlerdi, otuz ikisi Ca'fer ibni Ebi Talib ile beraber Habeşistandan gelmiş sekizi de Bahıra, Ebrene, Eşref, Âmir, Eymen, İdris, Nafi' Temîm Şamdan gelmişlerdi, bu âyetin nüzulüne sebeb bunlar olmuş ise de âyetin mefhumu ıtlakı üzere ehli kitabdan bütün iyman edenlere şamildir. ﴿هُمْ بِهٖ﴾ Buna onlar - haklarında sözü uladıklarımız değil de onlar ﴿يُؤْمِنُونَ﴾ iyman ediyorlar.

54. ﴿مَرَّتَيْنِ﴾ İki kerre - biri önceden islâmları biri de

sh:»3747

sonraki islâmları üzerine. ﴿وَيَدْرَؤُنَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ﴾ Seyyieyi hasene ile

defederler - ma'sıyeti taat ile giderirler, çünkü « اِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ » dır.

Aleyhıssalâtü vesselâm muaz radıyallahü anhe demiştir ki = «

اَتْبِعِ السَّيِّئَةَ الْحَسَنَةَ تَمْحُهَا » seyyienin arkasından bir hasene onu mahveder »

Maamafih ezayı hilm ile, münkeri ma'ruf ile şerri hayr ile, cehli ılm ile, gayzı kâzm ile, şirki «

شَهَادَةِ اَنْ لاَ اِلَهَ اِلاَّ اللّٰهُ » ile diye de tefsir etmişlerdir. Dilimizde:

İyiliği iyilik her kişinin kâri

Kemliğe iyilik er kişinin kâri

diye meşhur olan mesel de bu ma'nâdandır.

55. ﴿اللَّغْوَ﴾ Sakat söz. Mücahid ezâ ve sebb demiş, Dahhâk, şirk demiş, İbni Zeyd,

Resulullahın vasfını Yehûdun tagyiri demiş. ﴿اَعْرَضُوا عَنْهُ﴾ ondan yüzlerini çevirirler « وَاِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا » mantukunca tekerrümen ﴿لَنَآ اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ﴾ Bize amellerimiz size de amelleriniz - diye mütareke ederler « لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ » demek gibi. ﴿سَلَامٌ عَلَيْكُمْ﴾ bu selâm, tehiyye selâmı değil « وَاِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا » gibi veda' selâmıdır. Ya'ni kavga etmiyelim, Allaha ısmarladık makamındadır.

56. ﴿اِنَّكَ لَاتَهْدِى مَنْ اَحْبَبْتَ﴾ Doğrusu sen sevdiğine hidâyet veremezsin - burada hidayetten murad, sâde delâleti kavliyye değil, bilfiil iysâldir. Onun için « وَاِنَّكَ لَتَهْدِى اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ » âyetine münafi olmaz. Bu âyet, sıyak-u sıbakına nazaran Resulullahı tesliyedir. Çünkü en evvel şayanı merhamet görülerek inzar ettiği, islâmına harîs olduğu kavminin, yakından sevdiği hemşehrilerinin, akribasının gelen hakka iyman etmeyip bulundukları halde ısrar etmeleri, Kur'anı

dinler dinlemez « biz buna iyman ettik, biz evvelinden müsliman idik » diyen ecnebîlerin aksine olarak feyzı risaletten mahrum kalmaları kendisini mahzun etmişti. Buharî, Müslim ve saire bir çok hadîs kitablarında ve tefsirlerde bunun bilhassa Ebû Talib sebebiyle nâzil olduğu şayi'dir. Maamafih Fahruddini Razî bu âyetin zâhirinde Ebû Talibin küfrüne bir delâlet olmadığını bilhassa ıhtar etmiştir. Kelâmın gelişine nazaran sebebi nüzulü şu ayetle anlatılıyor denebilir: 57. ﴿وَقَالُوٓا اِنْ نَتَّبِعِ الْهُدٰى مَعَكَ﴾ bir taraftan da doğrusun amma dediler: biz o doğruya uyar, seninle beraber olursak ﴿نُتَخَطَّفْ مِنْ اَرْضِنَا﴾ derhal çarpılır: yerimizden ve yurdumuzdan oluruz -

HATF, yırtıcı kuşların av kapması gibi sür'atle çarpıp almağa denilir.

TEHATTUF da bu suretle çârpılmaktır. Hâris ibni Osman ibni Nevfel ibni Abdi Menaf Resuli ekrem sallallahü aleyhi vesellem Hazretlerine gelmiş de demişti ki «biz biliyoruz sen şübhesiz hakk üzeresin ve lâkin korkuyoruz sana tabi' olup da Araba muhalefet edersek biz bir yeyimlik başız bizi yerimizden çarpar kapışıverirler». Buna cevaben buyuruluyor ki:

﴿اَوَلَمْ نُمَكِّنْ لَهُمْ حَرَمًا اٰمِنًا﴾ ya biz onlara dârül'eman bir Haremi mekân

kılmadık damı? « اَوَلَمْ » de « اوا » atıf, ma'tufu mahfuzdur. «

اَلَمْ نَعْصِمْهُمْ وَ نَجْعَلْ مَكَانَهُمْ حَرَمًا اٰمِنًا » takdirindendir. Ya'ni biz onları

koruyup da mekânlarını emniyyetli bir Harem kılmadık mı? Etrafında Arabın çarpışıp durduğu Beytin

hurmetiyle muhterem ve içindekiler için dârül'eman bulunan bir Harem

﴿يُجْبٰٓى اِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَىْءٍ﴾ ona her şey'in semaratı toplanacak - ya'ni iyman

edildiği takdirde hatf olunmak şöyle dursun emn-ü hurmet daha ziyade artacak

sh:»3749

ve şimdiki gibi mahdud bir cibayetle kalınmayıp ileride her taraftan her şey'in semeratı toplanıp ona

sevkolunacak. ﴿رِزْقًا مِنْ لَدُنَّا﴾ ledünnümüzden bir rızk olmak üzere

﴿وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَايَعْلَمُونَ﴾ ve lâkin ekserîsi bilmezler - de Allahdan korkacakken

başkalarından korkarlar, başkalarının hatfından değil, Allahın azâbından kurtulmak lâzım geldiğini ıhtar

geldiğini ıhtar için buyuruluyor ki :

58. ﴿وَكَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ بَطِرَتْ مَعِيشَتَهَا الخ۰۰۰﴾

﴿٦١﴾ اَفَمَنْ وَعَدْنَاهُ وَعْدًا حَسَنًا فَهُوَ لَاقِيهِ كَمَنْ مَتَّعْنَاهُ مَتَاعَ
الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ثُمَّ هُوَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مِنَ الْمُحْضَرِينَ ﴿٦٢﴾ وَيَوْمَ
يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٦٣﴾ قَالَ
الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ رَبَّنَا هٰٓؤُلَآءِ الَّذِينَ اَغْوَيْنَآ اَغْوَيْنَاهُمْ
كَمَا غَوَيْنَا تَبَرَّاْنَآ اِلَيْكَ مَا كَانُوٓا اِيَّانَا يَعْبُدُونَ ﴿٦٤﴾ وَقِيلَ
ادْعُوا شُرَكَآءَكُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ وَرَاَوُا الْعَذَابَ لَوْ
اَنَّهُمْ كَانُوا يَهْتَدُونَ ﴿٦٥﴾ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ مَاذَآ اَجَبْتُمُ
الْمُرْسَلِينَ﴾

sh:»3750

﴿٦٦﴾ فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ الْاَنْبَآءُ يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَآءَلُونَ ﴿٦٧﴾
فَاَمَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَعَسٰٓى اَنْ يَكُونَ مِنَ
الْمُفْلِحِينَ ﴿٦٨﴾ وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ
الْخِيَرَةُ سُبْحَانَ اللّٰهِ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٩﴾ وَرَبُّكَ يَعْلَمُ

مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٠﴾ وَهُوَ اللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۖ
لَهُ الْحَمْدُ فِى الْاُولٰى وَالْاٰخِرَةِ ۖ وَلَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ
﴿٧١﴾ قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ الَّيْلَ سَرْمَدًا اِلٰى يَوْمِ
الْقِيٰمَةِ مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَاْتِيكُمْ بِضِيَآءٍ ۖ اَفَلَا تَسْمَعُونَ ﴿٧٢﴾
قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ
مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَاْتِيكُمْ بِلَيْلٍ تَسْكُنُونَ فِيهِ ۖ اَفَلَا تُبْصِرُونَ
﴿٧٣﴾ وَمِنْ رَحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ
وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٤﴾ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ
فَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَآئِىَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿

sh:»3751

﴿٧٥﴾ وَنَزَعْنَا مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ شَهِيدًا فَقُلْنَا هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ
فَعَلِمُوٓا اَنَّ الْحَقَّ لِلّٰهِ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿

Meali Şerifi

Ya şimdi kendisine güzel bir va'd va'dettiğimiz ve binaenaleyh ona irecek olan kimse hiç o kendisine Dünya hayatın geçici zevkına yaşattığımız, sonra Kıyamet günü o ihzar edilenlerden olacak kimse gibi olur mu? 61 Hele onlara haykırıb da "nerede o zu'mettiğiniz şeriklerim" diyeceği gün... 62 Aleyhlerinde söz hakk olmuş olanlar şöyle demektedir: ey bizim yegâne rabbımız! daha işte şunlar: o azdırdığımız kimseler, biz onları kendi azdığımız gibi azdırdık sana teberri ettik onlar bizlere tapmıyorlardı 63 Bir de haydin yalvarın bakalım şeriklerinize denilmiştir, binaenaleyh yalvarmışlardır fakat kendilerine icabet etmemişler ve azâbı görmüşlerdir, vaktiyle hakkı görselerdi ya 64 Ve hele onlara haykırıb da gönderilen Peygamberlere ne cevap verdiniz diyeceği gün 65 Artık o gün onlara bütün haberler kör olmuştur, o vakıt onlar artık birbirlerine de soruşmazlar 66 Amma tevbe ve iyman edip salâh ile çalışan kimse işte o felâh bulanlardan olmayı umabilir 67 Rabbın dilediğini yaratır ve ihtiyar eyler, muhayyerlik onların değil, sübhan o Allah ve çok yüksek onların şirkinden 68 Hem rabbın bilir onların sîneleri ne saklıyor ve de i'lân ediyorlar 69 Allah o, başka tanrı yok ancak o, önünde sonunda hamd onun, huküm onun, nihayet döndürülüp ona götürüleceksiniz 70 De ki: söyleyin bakayım eğer Allah üzerinizde geceyi Kıyamet gününe kadar sermedî kılarsa size bir zıya getirecek Allahın gayri tanrı kim? Halâ dinlemiyecek misiniz? 71 De ki: haber verin bakayım eğer Allah üzerinizde gündüzü kadar sermedî kılarsa size içinde

dinleyeceğiniz bir gece getirecek Allahın gayri tanrı kim? Hâlâ görmiyecek misiniz? 72 Rahmetinden o sizin için hem geceyi hem gündüzü yaptı ki hem içinde dinlenesiniz ve hem çalışıp fazlından istiyesiniz de şükredesiniz 73 Ve hele onlara haykırıp ta nerede o zu'mettiğiniz şeriklerim diyeceği gün 74 Hem her ümmetten birer şâhid çıkardık ta haydin bürhanınızı dedik mi o vakıt hakk Allahın olduğunu bilmişler ve o uydurdukları şeyler kendilerinden gaib olup gitmişlerdir 75

61. ﴿مِنَ الْمُحْضَرِينَ﴾ ıhzar edilenlerden - IHZAR, yakalanıp hakkın huzuruna getirilmek.

63. ﴿اَغْوَيْنَاهُمْ كَمَا غَوَيْنَآ﴾ biz onları kendi azdığımız gibi azdırdık - ya'ni biz kendi hevamızla azdığımız gibi onları da cebr ile değil, kendi hevalarıyla azdırdık

﴿مَاكَانُوٓا اِيَّانَا يَعْبُدُونَ﴾ onlar bize tapmıyorlardı - kendi keyflerine tapıyorlardı.

68. ﴿وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَايَشَآءُ﴾ rabbın neyi dilerse halkeder ve ıhtiyar eyler - ya'ni dilediğini halkeder ve halkettiklerinden dilediğini de seçer beğenir, risalet, şefaat gibi yüksek işlere intibah

eyer ﴿مَاكَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ﴾ onların değildir o ıhtiyar - binaenaleyh onların Allahdan

başka şürekâ, şüfeâ ıhtiyâr ve intibahına hakları yoktur.

71. ﴿سَرْمَدًا﴾ sermedî - muttarıd, dâim.

﴿٧٦﴾ اِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسٰى فَبَغٰى عَلَيْهِمْ وَاٰتَيْنَاهُ مِنَ
الْكُنُوزِ مَآ اِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوٓأُ بِالْعُصْبَةِ اُولِى الْقُوَّةِ اِذْ قَالَ لَهُ
قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ﴾

sh:»3753

﴿٧٧﴾ وَابْتَغِ فِيمَآ اٰتٰيكَ اللّٰهُ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ وَلَا تَنْسَ
نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَاَحْسِنْ كَمَآ اَحْسَنَ اللّٰهُ اِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ
الْفَسَادَ فِى الْاَرْضِ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٧٨﴾ قَالَ
اِنَّمَآ اُوتِيتُهُ عَلٰى عِلْمٍ عِنْدِى اَوَ لَمْ يَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ قَدْ اَهْلَكَ
مِنْ قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ اَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَاَكْثَرُ جَمْعًا وَلَا

يُسْـَٔلُ عَنْ ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ ﴿٧٩﴾ فَخَرَجَ عَلٰى قَوْمِهٖ فِى
زِينَتِهٖ ۟ قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا يٰلَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَآ
أُوتِىَ قَارُونُ ۙ اِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴿٨٠﴾ وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا
الْعِلْمَ وَيْلَكُمْ ثَوَابُ اللّٰهِ خَيْرٌ لِمَنْ اٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ۚ وَلَا
يُلَقّٰىهَآ اِلَّا الصّٰبِرُونَ ﴿﴾

sh:»3754

﴿٨١﴾ فَخَسَفْنَا بِهٖ وَبِدَارِهِ الْاَرْضَ فَمَا كَانَ لَهُ مِنْ فِئَةٍ
يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ ۖ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنْتَصِرِينَ ﴿٨٢﴾ وَاَصْبَحَ
الَّذِينَ تَمَنَّوْا مَكَانَهُ بِالْاَمْسِ يَقُولُونَ وَيْكَاَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ
لِمَنْ يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَيَقْدِرُ ۚ لَوْلَآ اَنْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ بِنَا ۖ
وَيْكَاَنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴿﴾

Meali Şerifi

Hakıkaten Karûn Musânın kavminden idi de onlara karşı bağyetmiş idi, ona öyle hazîneler vermiştik ki anahtarları cidden güçlü kuvvetli bir bölüğe ağır geliyordu, o vakıt kavmı ona şöyle demişti: güvenme çünkü Allah güvenenleri sevmez 76 Ve Allahın sana bu vergisi içinde sen Âhıret evini ara ve Dünyadan nasîbini unutma da Allahın sana ihsan ettiği gibi ihsan et ve Yer yüzünde fesad arama, çünkü Allah müfsidleri sevmez 77 Ben ona, sırf bendeki bir ılim sayesinde nâil oldum dedi, Allahın ondan evvel o kurûn içinden kuvvetçe ondan daha şiddetli ve cem'ıyyetce daha kesretli nice kimseleri helâk etmiş olduğunu bilmiyormuydu? Mücrimler günahlarından suâl de olunmaz 78 Derken ziyneti içinde kavmına karşı huruç etti, Dünya hayati arzu edenler ah, dediler, ne olurdu şu Karûna verilen gibi bizim de olsa! O cidden büyük bir bahtiyar 79 Kendilerine ılim verilmiş olanlar ise yazıklar olsun size dediler: Allahın sevâbı iyman edip salâh ile çalışan kimseler için daha hayırlıdır, ona ise ancak sabredenler kavuşdular 80 Derken biz onu hem de sarayı ile yere geçiriverdik o vakıt Allaha karşı yardımına gelecek tarafdarları da olmadı, kendini kurtaracaklardan da değildi 81 Dün onun mevkıini temenni edenler de bu sabah şöyle diyorlardı:

vayy be, demek ki Allah rızkı kullarından dilediğine seriyor ve kısıyor, eğer Allah bize lûtf etmese idi bizi de batırmıştı, âyy demek ki hakıkat bu: kâfirler felâh bulmıyacak 82

76. ﴿اِنَّ قَارُونَ﴾ Firavn, siyasî zulm-ü istibdadda alem olduğu gibi Karûn da malî istibdad ve ihtikâr da alemdir. Bu suretle Karûn kısası muhtekir bir kapitalist kısasıdır.

﴿كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسٰى﴾ Musânın kavminden idi - ya'ni Beni İsraîden ve Musânın akribasından idi ﴿فَبَغٰى عَلَيْهِمْ﴾ derken onlara karşı bagyetti - ihtikâr yaptı, zekâtını vermedi, Musâyı isyan etti.

77. ﴿وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا﴾ ve Dünyadan nasîbini unutma - Dünyadan nasîbi, ba'zıları halâl Dünya rızkı ve meş'ru' Dünya zevkı diye anlamak istemişlerse de o geçici Dünyanın kendisi demektir. Asıl Dünyadan nasîb ise «Dünya Âhıretin mezreasıdır» muktezasınca Âhıret için edilen intifa', Âhırete kalacak ameldir. Yoksa Dünyadan nasîb nihayet bir kefendir.

ازبیابان عدم باسر بازار وجود

بتلاش کفنی آمده عریانی چند

﴿وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِی الْاَرْضِ﴾ Arzda fesad arama - bu kadar hazîneyi ihtikâr edip de serveti habsetmek haddi zatında bir fesaddır. 78. ﴿عَلٰی عِلْمٍ عِنْدِیْ﴾ nezdimdeki bir ılm ile - bu ılme ba'zıları ticaret ve ıktisad ılmi demişler, ba'zıları da Elkimya demişler.

﴿اَوَ لَمْ یَعْلَمْ﴾ ya bilmiyor miydi? - Ya'ni sırf ılmi ile olsa kurûnı ûlâ içinde ondan daha kuvvetli ve daha çok serveti (Firavn gibi) kimseleri helâk etmiş olduğunu bilmiyor muydu? Neye bu ılmiyle istifade etmedi

sh:»3756

﴿وَلَا یُسْئَلُ عَنْ ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ﴾ halbuki mücrimler günahlarından suâl de olunmaz - ya'ni fülân cürmü işliyen kimdir? diye tahkık için ne şundan bundan ne de kendilerinden sorulmağa lüzum görülmeksizin ındallah ma'lûmdurlar, Meleklerce de sîmalarından bilinir ve derhal yaka paça tutulurlar «

«یُعْرَفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِیمٰیهُمْ فَیُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِی وَالْاَقْدَامِ

﴿٨٣﴾ تِلْكَ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا
فِى الْاَرْضِ وَلَا فَسَادًا ؕ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٨٤﴾ مَنْ جَآءَ
بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا ۚ وَمَنْ جَآءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى الَّذِينَ
عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ اِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٨٥﴾ اِنَّ الَّذِى فَرَضَ
عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لَرَآدُّكَ اِلٰى مَعَادٍ ؕ قُلْ رَبِّىٓ اَعْلَمُ مَنْ جَآءَ بِالْهُدٰى
وَمَنْ هُوَ فِى ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٨٦﴾ وَمَا كُنْتَ تَرْجُوٓا اَنْ يُلْقٰٓى
اِلَيْكَ الْكِتَابُ اِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ ظَهِيرًا
لِلْكَافِرِينَ ۚ ﴿٨٧﴾ وَلَا يَصُدُّنَّكَ عَنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ بَعْدَ اِذْ اُنْزِلَتْ
اِلَيْكَ وَادْعُ اِلٰى رَبِّكَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ۚ ﴿﴾

sh:»3757

﴿٨٨﴾ وَلَا تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ ۘ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ؕ كُلُّ شَىْءٍ
هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهٗ ؕ لَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿﴾

Meali Şerifi

O Âhıret evi (son yurd) biz onu öyle kimselere veririz ki yer yüzünde ne bir kibir ne de bir fesad istemezler, ve o akıbet korunan müttekılerindir 83 Her kim hasene ile gelirse o vakıt ona ondan daha hayırlısı var, her kim de seyyie ile gelirse seyyiat yapanlar hep yaptıklariyle cezalanırlar 84 Her halde sana o Kur'anı farz kılan seni muhakkak bir meâda kadar geri getirecektir, de ki: rabbım daha iyi bilir! Hidayetle gelen kim? Açık bir dalâl içinde olan kim? 85 Sen, sana kitab indirileceğini ümid eder değildin fakat rabbından bir rahmet, o halde sakın kâfirlere zahîr olma 86 Ve sakın sana indirildikten sonra Allahın Âyatından seni çevirmesinler, hemen rabbına da'vet et ve sakın müşriklerden olma 87 Allahın yanında diğer bir tanrıya daha çağırma, başka tanrı yok ancak o, onun vechinden başka her şey helâktedir, huküm onun ve nihayet döndürülüb ona götürüleceksiniz 88

83. ﴿تِلْكَ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ﴾ O âhıret evi - son yurd, ya'ni Cennet

﴿نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ﴾ biz onu o kimseler için kılarız ki

﴿لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِى الْاَرْضِ وَلَا فَسَادًا﴾ Arzda ne ulüvv ne fesad

istemezler. - Ulüvvden murad ululanmak: iymana tenezzül etmemek kibirlenmek, kafa tutma, fesad, her hangi bir şeyi ve emvali intifa' olunabilecek halden çıkarmak ve bahusus rabbına ısyan ile kendi nefsini heder etmek. Ya'ni Yer yüzünde hakka karşı kibr-ü ıhtiras ile Fir'avn gibi bagy-ü ısyan ile fesad da arzu etmezler. Hazreti Ali radıyallahü anhten merviydir ki işbu « تِلْكَ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ » âyeti vâlilerden

vesair kudreti bulunan insanlardan adl-ü tevazu' sahibi olanlar hakkında nâzil oldu der imiş. Hatimi taînin oğlu adiy, huzurı Peygamberîye geldiği zaman kendisine bir minder konulmuştu, o yere oturdu aleyhıssalâtü vesselâm da: ben şehadet ederim ki sen Arzda ne ulüvv ne fesad arzu etmiyorsun buyurdu, bunun üzerine derhal müsliman oldu radıyallahü anh. Tabiînden Fudaly bu âyeti okur okur, burada bütün âmal gitti dermiş. Ömer ibni Abdil'azîz de vefatına kadar bu âyeti tekrar tekrar okur durumuş.

﴿وَالْعَاقِبَةُ﴾ Ve o güzel akıbet - Cennet ﴿لِلْمُتَّقِينَ﴾ korunan müttekıler içindir. - Bu cümle tekrardan ıbaret olmamak için ayrıca bir faideyi müfid olduğunda şübhe yoktur. Kendileri Fir'avn ve Karûn gibi olmak arzu etmemekle beraber Fir'avn ve Karûn gibilerin zuhuruna meydan vermemek için de

sakınıp korunan müttekıler demek olur. Biraz sonra «

﴿فَلَا تَكُونَنَّ ظَهِيرًا لِلْكَافِرِينَ﴾ ۰ ﴿وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾

» kavilleri de bunu tavzıyh eder.

İyi amma Âhırette ne var? 84. ﴿مَنْ جَآءَ بِالْحَسَنَةِ﴾ Her kim hasene ile gelirse - o takvâ ile akıbet huzurı hakka varırsa ﴿فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا﴾ o vakıt ona ondan daha hayırlısı, daha güzeli var, husnâ ve ziyade ﴿وَمَنْ جَآءَ بِالسَّيِّئَةِ﴾ Her kim de seyyie ile gelirse

﴿فَلَا يُجْزَى الَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ اِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾

artık o kötülükleri yapanları ancak yaptıklarıyle cezalanırlar - kötülüğün cezası onun gibi kötülük olur, güzellik olmaz. 85. ﴿اِنَّ الَّذِى فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ﴾ Her halde sana bu Kur'anı farz kılan - ya'ni bu Kur'an ile ameli farz kılan zatı ecell ﴿لَرَآدُّكَ اِلٰى مَعَادٍ﴾ elbette seni meâde kadar geri getirecektir. -

sh:»3759

Bu âyet, Mekkeden hicret sırasında Cuhfede nâzil olduğuna göre, meâd, mevt; redden murad Mekkeye

iadedir. Ya'ni Âhırete irtihal etmeden evvel seni bu çıktığın mahalle geri getirecek Mekkeyi fethedecektir.

86. ﴿وَمَا كُنْتَ تَرْجُوٓا اَنْ يُلْقٰٓى اِلَيْكَ الْكِتَابُ﴾ Hem sana kitab indirileceğini ümid eder değil idin - ümmî idin ﴿اِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ﴾ ve lâkin rabbından bir rahmet olarak indirildi -işte geri gelmen de öyle ümid edilmezken mahza rabbından bir ni'met olarak vukua gelecektir. ﴿فَلَا تَكُونَنَّ ظَهِيرًا لِلْكَافِرِينَ﴾ O halde sakın o kâfirlere zahîr olma, cem'ıyyetlerine katılıp küfürlerine kuvvet vermekten korun 87.

﴿وَلَا يَصُدُّنَّكَ عَنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ﴾ ve sakın o kâfirler seni Allahın âyâtından çevirmesinler - mazıye ve istıkbale âid bu haberler bu va'dler, bu emirler, bu nehiyler hep Allahın âyetleridir. Bunların ﴿بَعْدَ اِذْ اُنْزِلَتْ اِلَيْكَ﴾ sana indirildikleri demden sonra -tebliğından, tatbigından sarfı nazar ettirmesinler ﴿وَادْعُ اِلٰى رَبِّكَ﴾ ve rabbına da'vet et - herkesi ona ibadet ve tevhıde çağır ﴿وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ ve sakın o müşriklerden olma ya'ni 88. ﴿وَلَا تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ﴾ Allahın yanında diğer bir ilâha çağırma ﴿لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ﴾ başka ilâh yok ancak o ﴿كُلُّ شَىْءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهُ﴾ onun yüzünden başka her şey helâkte - ya'ni onun zatından başka her şey, her mevcud haddi zatında ma'dum demektir. Çünkü ondan mâsivasının vücudu zatî değil, vacib tealâya müstenid olduğundan her an kabili adem ve fenaya müheyya olmakla haddi

zatında yok demektir veya yok olacaktır.

sh:»3760

Ancak o, zatında hayy-ü kayyum, vacibülvücuddur. Çoğunun ıhtiyar ettiği ma'nâ budur. Diğer bir ma'nâya göre: Vech, kasd ve teveccüh olunan cihet ma'nâsına olarak onun yüzünden, ya'ni onun rızası kasd olunan cihetten maada her şey helâltedir demek olur ki Âhıret naîminin fânî olmadığını anlatır. Bir de her şey'in Allaha muzaf olan vechi, ılmi ilâhîdeki sureti hakıkıyyesi demek olur ki her şey'in Allaha rücuu bununladır. ﴿لَهُ الْحُكْمُ﴾ huküm onun - başkasının değil, ondan başka hukm-ü hukûmet, teşri' ve taknîn yapmağa kalkışanların hepsinin hukmü bozulur ancak onunki bozulmaz ﴿وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾ ve hep ona irca' olunacaksınız - hepiniz ölümünüzden sonra onun huzuruna götürülecek muhakeme olunacak, ona göre cezanız, mükâfatınız ne ise alacaksınız. İşte bütün kıssaların âhiri işbu « وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ » hukmüdür. Kimin haddinedir ki bu hukme boyun eğmesin.